

Філологічні науки

УДК 821.161.2-14'6

Соловій Василь Васильович

аспірант Інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Соловий Василий Васильевич

аспирант Института филологии

Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

Soloviy Vasyl

PhD Student of the Institute of Philology of

Taras Shevchenko National University of Kyiv

МЕТРИКА І РИТМІКА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІРИКИ 1990-х РОКІВ
МЕТРИКА И РИТМИКА УКРАИНСКОЙ ЛИРИКИ 1990-х ГОДОВ
METRICS AND RHYTHMICS IN UKRAINIAN POETRY OF THE
1990s

Анотація. У статті зроблено спробу аналізу метрико-ритмічного репертуару літературного покоління дев'яностників. На матеріалі творчості відомих поетів простежується співвідношення класичних та некласичних форм віршування цього періоду та визначаються головні особливості і причини форматворчих змін в українській поезії авторів покоління 1990-х.

Ключові слова: метрико-ритмічний репертуар, класичний вірш, некласичний вірш, дев'яностники.

Аннотация. Статья представляет собой попытку анализа метрико-ритмического репертуара литературного поколения девяностников. На материале творчества известных поэтов

просліджується співвідношення класических і некласических форм стихоскладення цього періода і визначаються головні особливості і причини формотворчих змін в українській поезії авторів покоління 1990-х.

Ключеві слова: *метрико-ритмічний репертуар, класический стих, некласический стих, дев'яностники.*

Summary. *In this paper we tried to analyze metrics and rhythmic in poetry of 90s literary generation. We attempt to clarify the relation of classical and non-classical verse on the base of the famous poet's works of that period, and it is important to emphasize that in such way we appoint the main peculiarities and reasons of the most important formative changes in Ukrainian poetry of the 90s.*

Key words: *metrics and rhythmic, classical verse, non-classical verse, Nineties.*

Прикметно, що таке літературне явище як «дев'ятдесятництво» почалося саме з поезії, очевидно, з причин кращої її мобільності стосовно соціальних зрушень.

Н. В. Костенко, проводячи спостереження над метрикою і ритмікою альтернативної української поезії 1990-х рр., робить наступне зауваження: «Класичні розміри (мається на увазі поезія 80-х – 90-х рр.) відіграють компенсаційну роль; складність, нестандартність, полемічна «агресивність» на змістовому рівні компенсуються відносною простотою, певною стандартністю метричної будови твору» [3, с.165].

Дійсно, класичні форми віршування в українській поезії 1990-х рр. ще зберігають сильні позиції у порівнянні, скажімо, з поезією їх найближчих наступників – двотисячників, проте, спостерігаємо тепер певний «розподіл функцій» між метрами. В межах класических форм

віршування в 1990-ті роки відбувається насамперед відродження інтелектуально-філософської лірики, некласичні ж форми віршування, особливо верлібр, репрезентує, на наш погляд, найчастіше іншу сторону української поезії – епатажно-карнавальну, експериментаторську, з ухилом до авангарду. Звичайно, це спостереження не можна назвати правилом, однак, воно часто спостерігається у низки авторів.

До статистичних підрахунків метрико-ритмічних особливостей лірики цього періоду було залучено твори наступних авторів: В'ячеслава Анголенка, Івана Андрусяка, Юрія Бедрика, Ольги Башкирової, Сергія Жадана, Юрія Іздрика, Олеся Ковальчука, Олеся Коржа, Олега Короташа, Ігоря Кулакова, Романа Кухарука, Василя Махна, Ростислава Мельників, Юрія Ноги, Сергія Пантюка, Світлани Поваляєвої Степана Процюка, Івафа Рацибуха, Максима Розумного, Анни Середи, Романа Скиби, Ірини Цілик та ін.

Загалом статистично опрацьованими виявилось 915 ліричних творів поезії дев'яностників, що разом складають 14276 рядків.

Статистично отримані результати дозволяють говорити про зміни, які відбулись в українському віршуванні періоду дев'яностих років у порівнянні з попереднім періодом (мається на увазі поезія 1980-х років).

Користуючись підрахунками, зробленими Н.В. Костенко у праці «Українське віршування ХХ століття», нагадаємо, що у 1980-ті роки за чисельністю рядків у поезії лідирував п'ятистопний ямб (36,6%). Друге місце посідав чотиристопний ямб – 12,7%. Верлібр знаходився на третьому місці з загальною чисельністю рядків 7,2%. Триіктівий дольник налічував 3,8%, чотириіктівий – 2,4% [2, с.53].

Класичні форми віршування, що разом становлять 63,6% за кількістю рядків з середини 90-х років виступають ретрансляторами

серйозної, філософсько-герметичної поезії у творчості Івана Андрусяка, Юрія Бедрика, Ростислава Мельниківа, Любомира Стринаглюка, Олександра Ярового.

Лідерами серед двоскладовиків являються ямби (5-стопний (15,26 %) та 4-стопний (9,81 %)). Найбільш активно ямбічні ритми проявляються у поезії Івана Андрусяка, Юрія Бедрика, Романа Кухарука, чия творчість, без перебільшення, і забезпечує їм лідерство у цей період. Менш активним є хорей – 5,75%.

Серед трискладовиків найактивніше виступає амфібрахій 11,3%, особливо 4-стопний (5,88%), та анапест (8,67%). Дактиль, хоча й спостерігається у значній кількості творів, проте як самостійний розмір проявляє себе досить пасивно. Загальна частка дактилічних ритмів – 5,4% (Д3 – 1,17%, Д4 – 2,8%, Д5 – 0,9%). Найчастіше дактилічні ритми сусідять із дольниками:

Глек подорожнього ніч восени переверне	-UU-UU-UU-UU-U	Д5
Порожньо — пусткою небо сірих дахів	-UU-UU-U-UU-	Дк5
Дивиться як одчиняє віконниці вересень	-UU-UU-UU-UU-UU	Д5
Ти чомусь плачеш?	-UU-UU-U-UU-	Дк5

– То дощ?

– Він мусить іти

[4, с.72]

У 1990-х роках на перше місце серед некласичних розмірів за чисельністю рядків виходить верлібр (19%). Лідерство верлібру не є несподіваним явищем, оскільки, з одного боку авторів приваблює розкутість, свобода цієї віршової форми, що суголосно настроям самої епохи.

З іншого боку, неможливо не помітити колосальне зацікавлення молодими поетами дев'яностих українським літературним модернізмом

та авангардизмом 20-х – 30-х рр ХХ ст. Вони помітні у творчості практично усіх авторів покоління.

Якщо в одних випадках про пряме наслідування прийомів авангардизму не можемо стверджувати прямо, що є наслідком слідування концепції абсолютної авторської оригінальності, яка була надважливою для «дев'яностиків», то в інших можемо зустріти і неприховані симпатії до явища авангарду в літературі:

СЛЬОЗИСТА ПІСНЯ

AAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAАПОХОВАНОГО

АВАНГАРДИСТА –

СУМНА, І СВІТЛА,

AAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAАІ РАДІСНА, БО СВІТЛА [4, с. 12]

Верлібр 1990-х років увібрав у себе дві головні стилістичні тенденції в поезії. Він представляє як інтелектуально-філософську лірику, так і епатажно-карнавальну. Інтелектуально-філософські верлібри зустрічаємо насамперед у творчості Івана Андрусика, Юрка Гудзя, Ростислава Мельниківа, Юрія Ноги, Любомира Стринаглюка та ін. Друге крило українського верлібру 90-х репрезентується творчістю насамперед Ігоря Бондаря-Терещенка, Сергія Жадана, Володимира Цибулька.

Лідерство верлібру забезпечується насамперед кількістю рядків, а не чисельністю творів. Середня кількість рядків для одного твору, написаного верлібром за нашими підрахунками становить дев'ятнадцять, натомість для римованих творів ця цифра вдвічі менша – приблизно десять. Обсяг віршового твору, написаного верлібром, матиме постійну тенденції до збільшення у пізніші роки і свого піку досягне у двотисячних роках.

Хоча, роль певної альтернативи за верлібром все ж простежується, що логічно, бо це закладено в самій суті верлібру,

загалом, в дев'яностих роках, на наш погляд, верлібр не становить опозицію до класичних форм віршування, а існує в межах загальних літературних тенденцій.

Видається, що саме у 1990-ті роки процеси тонізації українського вірша набули стрімких безповоротних ознак, тих, які тривають дотепер. Некласичний вірш за чисельністю рядків разом становить 36,4%. Серед неklasичних форм віршування на другому місці після верлібру знаходиться дольник – 15,64 % загального репертуару.

Дві найактивніші у цей період дольникові форми – Дк3 і Дк4, відповідно 6,67% та 6%, мають приблизно однакове поширення в поезії цього періоду. Довга форма дольника Дк5 є порівняно менш активною на початку 1990-х років, проте вкінці цього періоду її активність зростає з приходом молодих авторів, що дебютували вже в останні роки ХХ ст. Серед них виділяємо Маріанну Кіяновську, у якої Дк5 за активністю дольникових ритмів знаходиться на першому місці після Дк3 і Дк6, і значно випереджає ритми Дк4.

Особливості поширення дольника у творчості цієї поетеси добре простежено у статті К. Дорошенко «Дольникові моделі в індивідуальному стилі Маріанни Кіяновської [1, с. 386]. Однак, загальна частка Дк5 у творчості авторів-дев'яностників за нашими підрахунками становить усього 2%.

Функціональні обов'язки, покладені на дольник у 1990-ті роки, розподілені досить нерівномірно між авторами. У прихильників класичних форм віршування, куди відносимо насамперед Романа Кухарука, Юрія Бедрика, частково Івана Андрусика та ін., дольник можна визнати за спорадичне явище, досить часто ситуативне. Творів, написаних з переважанням дольників у цих авторів – порівняно мало, зрештою як і відносно небагато верлібрів.

Друга іпостась дольника у цей період – самостійне побутування у творчості «універсальних» авторів, у яких класичний та некласичний елемент розподілений приблизно порівну. Сюди зараховуємо насамперед Лесю Демську, Маріанну Кіяновську, Ростислава Мельниківва, Любомира Стринаглюка.

І нарешті, третя форма побутування дольника – у складі ПМФ. Її можемо спостерегти у авторів, чия творчість найбільше тяжіє до неоавангардизму – Ігоря Бондаря-Терещенка, Сергія Жадана, Володимира Цибулька.

Тактовик і акцентний вірш у дев'яностих роках особливо значного поширення не мають. Разом вони складають менше двох відсотків загального метричного репертуару – 1,71 (1,33% та 0,38% відповідно). Найбільшу частку серед тактовиків мають Тк4 і Тк5 – 0,52% і 0,43%. Активізуються ці форми дещо пізніше, з приходом молодого покоління 2000-х років.

Література

1. Дорошенко К. Дольникові моделі в індивідуальному стилі Маріани Кіяновської // Український дольник: Колективна монографія / за ред. Н. В. Костенко; упор. О. М. Собачко. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2013. – С. 386–393.
2. Костенко Н. В. Українське віршування ХХ століття : [навч. посібник] / Н. В. Костенко. – 2-ге вид., випр. і доповнене – К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2006. – 287 с.
3. Костенко. Н. В. Вірш і поезія: Збірник наукових, літературно-критичних і публіцистичних статей. / Н. В. Костенко. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. – 692 с.
4. Мельників Р. Апокрифи степу (поезії 1992–2012 рр.). — Львів : Видавництво Старого Лева, 2016. — 144 с.